

ATROF-MUHIT IQTISODIYOTINING MAMLAKAT IQTISODIY TIZIMIDA TUTGAN O'RNINI

Xudaybergen Atadjanovich Kochkarov

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada atrof-muhit iqtisodiyoti sohasi va uni ekologiya fani bilan bog'liqligi, atrof-muhit iqtisodiyotining ayrim zamonaviy muammolari va ularga ta'sir qiluvchi muammolar haqida fikr-mulohazalar yuritilgan

Kalit so'zlar: atrof-muhit, iqtisodiyot, iqlim, iflozlanish, xavo ifloslanishi, sanoat chiqindilari.

KIRISH

Atrof-muhit iqtisodiyotidagi muammolarning iqtisodiy tomoni iqtisodiy qarorlar va harakatlarning atrof-muhitga qanday ta'sir qilishini va atrof-muhit siyosati va qoidalarining iqtisodiy faoliyatga qanday ta'sir qilishini anglatadi. Bu bozor mexanizmlari, masalan, talab va taklif, tabiiy resurslardan foydalanish va taqsimlashga qanday ta'sir qilishini va iqtisodiy rag'batlantirish barqaror amaliyotni qanday rag'batlantirishi yoki to'xtatishi mumkinligini tushunishni o'z ichiga oladi.

Bundan tashqari, ekologik muammolarning iqtisodiy tomoni ko'pincha bozorda narxlanmaydigan ekologik tovarlar va xizmatlarni baholashni ham o'z ichiga oladi. Masalan, toza havo va suv, biologik xilma-xillik va uglerod sekvestratsiyasi sog'lom muhitning muhim tarkibiy qismidir, ammo ular bozor narxiga ega emas. Atrof-muhit iqtisodchilari ushbu ekologik tovarlar va xizmatlarning iqtisodiy qiymatini baholash uchun turli xil usullardan foydalanadilar, keyinchalik ular siyosat qarorlarini xabardor qilishlari mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI METODOLOGIYASI

Umuman olganda, ekologik muammolarning iqtisodiy tomonini tushunish barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy o'sishni atrof-muhitni muhofaza qilish bilan muvozanatlash bo'yicha samarali siyosat va strategiyalarni ishlab chiqishda juda muhimdir.

Atrof-muhit iqtisodiyotidagi muammolarni ilmiy tushunish atrof-muhitga ta'sir qiluvchi fizik, kimyoviy va biologik jarayonlarni, shuningdek, inson faoliyatining tabiiy resurslar va ekotizimlarga ta'sirini tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Ushbu tushuncha ilmiy usullar va

tadqiqotlarga, shu jumladan dala tadqiqotlari, laboratoriya tajribalari, modellashtirish va ma'lumotlarni tahlil qilishga asoslangan.

Atrof-muhit bo'yicha olimlar inson faoliyati va tabiiy muhit o'rtasidagi o'zaro ta'sirlarni va bu o'zaro ta'sirlar havo, suv va tuproq kabi tabiiy resurslarning mavjudligi va sifatiga, inson va inson bo'lmagan organizmlarning salomatligi va farovonligiga qanday ta'sir qilishi mumkinligini o'rganadilar.. Shuningdek, ular bozordagi muvaffaqiyatsizliklar, institutsional to'siqlar va xulq-atvor omillari kabi ekologik muammolarga ta'sir qiluvchi iqtisodiy va ijtimoiy omillarni tahlil qiladilar.

Yilda atrof-muhit iqtisodiyoti, ekologik muammolarni ilmiy tushunish targ'ib qilishga qaratilgan iqtisodiy siyosat va strategiyalarni ishlab chiqish uchun ishlatiladi barqaror rivojlanish va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish. Ushbu siyosat va strategiyalar iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy istiqbollarni birlashtirgan va olimlar, siyosatchilar va manfaatdor tomonlar o'rtasidagi hamkorlikni o'z ichiga olgan multidisipliner yondashuvga asoslangan.

Atrof-muhit iqtisodiyotidagi muammolarni iqtisodiy tahlil qilish ekologik muammolar bilan bog'liq xarajatlar va foydalarni tahlil qilish uchun iqtisodiy printsiplar va vositalarni qo'llashni o'z ichiga oladi. Bunga barqaror amaliyotni targ'ib qilish va iqtisodiy faoliyatning atrof-muhitga salbiy ta'sirini minimallashtirish uchun xarajatlar va foyda tahlili, soliqlar va sotiladigan ruxsatnomalar kabi bozorga asoslangan vositalar va boshqa iqtisodiy imtiyozlar kiradi.

Iqtisodiy tahlil, shuningdek, turli xil siyosat variantlari va iqtisodiy o'sish va rivojlanishga mumkin bo'lgan ta'sirlarni hisobga olgan holda ekologik maqsadlarga erishishning eng samarali va samarali vositalarini aniqlashga yordam beradi. Masalan, iqtisodiy tahlil turli xil ifloslanishni nazorat qilish choralarning xarajatlari va foydalarini muvozanatlashtiradigan ifloslanishni kamaytirishning maqbul darajasini aniqlashga yordam beradi.

Umuman olganda, iqtisodiy tahlil ekologik siyosat qarorlarini xabardor qilishda, ekologik maqsadlarga ijtimoiy farovonlikni maksimal darajada oshiradigan va iqtisodiy xarajatlarni minimallashtiradigan tarzda erishilishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Atrof-muhit iqtisodiyoti nafaqat iqtisodiy yoki ilmiy, balki siyosiy masaladir. Buning sababi shundaki, ekologik siyosat turli manfaatdor tomonlarga, shu jumladan jismoniy shaxslarga, korxonalariga va hukumatlarga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Atrof-muhit iqtisodiyotining siyosiy jihatlariga quyidagilar kiradi:

Qarama-qarshi manfaatlar: ekologik siyosat biznes va iste'molchilar kabi turli manfaatdor tomonlarning manfaatlariga ta'sir qilishi mumkin. Masalan, chiqindilar yoki chiqindilarni yo'q

qilish to'g'risidagi qoidalar korxonalar uchun ishlab chiqarish xarajatlarini oshirishi va oxir-oqibat ularning foydasiga ta'sir qilishi mumkin. Bu turli guruhlar o'rtasida ziddiyatlarni keltirib chiqarishi mumkin va siyosatchilar samarali ekologik siyosatni ishlab chiqish uchun ushbu mojarolarni boshqarishi kerak.

Siyosiy iroda: atrof-muhit siyosati kuchli siyosiy irodani samarali amalga oshirishni talab qiladi. Hukumatlar atrof-muhitni muhofaza qilish zarurligini iqtisodiy o'sish va ish o'rinlarini yaratish kabi boshqa ustuvorliklar bilan muvozanatlashtirishi kerak. Siyosiy Iroda hokimiyatdagi partiyaga yoki atrof-muhit masalalari bo'yicha jamoatchilik fikriga qarab ham farq qilishi mumkin.

Xalqaro hamkorlik: iqlim o'zgarishi va biologik xilma-xillikni yo'qotish kabi ko'plab ekologik muammolar samarali hal qilish uchun xalqaro hamkorlikni talab qiladi. Bu muammolarni keltirib chiqarishi mumkin, chunki mamlakatlar turli xil ustuvorliklar va manfaatlarga ega bo'lishi mumkin, bu esa global ekologik siyosat bo'yicha kelishuvga erishishni qiyinlashtiradi.

Ijtimoiy faol qatlam: ijtimoiy faol qatlam atrof-muhit siyosatini shakllantirishda muhim rol o'ynashi mumkin. Masalan, qazilma yoqilg'i kompaniyalari issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishga qaratilgan siyosatga qarshi lobbi qilishlari mumkin, ekologik guruhlar esa yanada qat'iy qoidalarni himoya qilishlari mumkin. Ushbu guruhlarning ta'siri ekologik siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirishga ta'sir qilishi mumkin.

Umuman olganda, atrof-muhit iqtisodiyotining siyosiy jihatlarini ekologik siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Siyosatchilar qarama-qarshi manfaatlar va ustuvorliklarni boshqarishi, siyosiy Iroda qurishi, xalqaro hamkorlikni rivojlantirishi va samarali ekologik siyosatni ishlab chiqish uchun manfaatdor guruhlarning ta'sirini boshqarishi kerak.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Atrof-muhit iqtisodiyotidagi muammolar ko'pincha texnologik yangiliklarga bo'lgan ehtiyoj bilan bog'liq. Masalan, iqlim o'zgarishi, havo va suvning ifloslanishi, tabiiy resurslarning kamayishi kabi ekologik muammolar ko'pincha ekologik toza bo'lmagan eskirgan texnologiyalardan foydalanish natijasida yuzaga keladi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun yanada samarali va barqaror bo'lgan yangi texnologiyalarni ishlab chiqish kerak.

Texnologik innovatsiyalar atrof-muhitni muhofaza qilish xarajatlarini kamaytirishga ham yordam beradi. Masalan, quyosh, shamol va gidroenergetika kabi qayta tiklanadigan energiya texnologiyalarining rivojlanishi iqlim o'zgarishiga katta hissa

qo'shadigan qazilma yoqilg'iga bog'liqlikni kamaytirishga yordam beradi. Xuddi shunday, elektr transport vositalari va tezyurar poezdlar kabi yanada samarali transport texnologiyalarini rivojlantirish transport sohasidagi chiqindilarni kamaytirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, texnologik innovatsiyalar yangi iqtisodiy imkoniyatlarni ham yaratishi mumkin. Masalan, yashil texnologiyalarning rivojlanishi yangi sanoat va ish o'rinlari yaratilishiga olib kelishi mumkin. Bu iqtisodiy o'sish va rivojlanishga yordam beradi, shu bilan birga ekologik muammolarni hal qiladi.

Umuman olganda texnologik innovatsiyalar atrof-muhit iqtisodiyotidagi muammolarni hal qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu ekologik xarajatlarni kamaytirishga, iqtisodiy o'sishga yordam beradi va barqaror rivojlanish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

Atrof-muhit iqtisodiyoti har qanday mamlakatning iqtisodiy tizimida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu nafaqat tabiiy resurslarni saqlash va atrof-muhitni muhofaza qilish, balki barqaror iqtisodiy o'sish va rivojlanishni ta'minlash uchun ham muhimdir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, atrof-muhit iqtisodiyoti har qanday mamlakatning iqtisodiy tizimida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu iqtisodiy o'sishni ta'minlaydigan yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlaydi, shu bilan birga ekologik barqarorlikni ta'minlaydi. Atrof-muhit iqtisodiyotiga sarmoya kiritish orqali mamlakatlar nafaqat iqtisodiy foyda olishlari, balki kelajak avlodlar uchun tabiiy resurslarni saqlash va atrof-muhitni muhofaza qilishni ham ta'minlashlari mumkin.

Bundan tashqari, atrof-muhit iqtisodiyoti, ayniqsa, qishloq va rivojlanmagan hududlarda ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish uchun imkoniyatlar yaratadi. Shunday qilib, bu iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishga yordam beradi va qashshoqlikni kamaytirishga yordam beradi.

Shuning uchun hukumatlar atrof-muhit iqtisodiyotining ahamiyatini tan olishlari va barqarorlik, innovatsiyalar va ish o'rinlarini yaratishga yordam beradigan siyosat va investitsiyalar orqali uning o'sishini qo'llab-quvvatlashlari juda muhimdir. Shunday qilib, mamlakatlar odamlarga ham, sayyoriga ham foyda keltiradigan yanada barqaror va inklyuziv iqtisodiyotni qurishlari mumkin.

REFERENCES

1. Matthies, M., Giupponi, C., & Ostendorf, B. (2007). Environmental decision support systems: Current issues, methods and tools. *Environmental Modelling & Software*, 22(2), 123-127.
2. Beatley, T., Timothy, B., & Manning, K. (1997). *The ecology of place: Planning for environment, economy, and community*. Island Press.
3. Noble, C., & Irwin, J. (2009). Social work supervision: An exploration of the current challenges in a rapidly changing social, economic and political environment. *Journal of social work*, 9(3), 345-358.
4. Parris, T. M., & Kates, R. W. (2003). Characterizing and measuring sustainable development. *Annual Review of environment and resources*, 28(1), 559-586.

